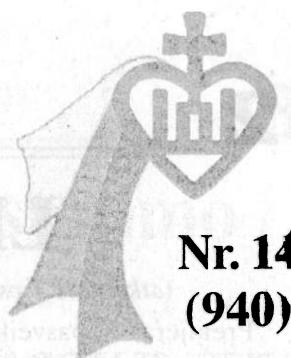

Tremtinys

Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

Nr. 14
(940)

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

* 2011 m. balandžio 15 d. *

LPKTS XVIII suvažiavimas

Balandžio 9 dieną Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos (LPKTS) salėje įvyko LPKTS XVIII ataskaitinis suvažiavimas. Tradiciškai jis pradėtas Lietuvos Respublikos himnu. Tylos minute pagerbtai išėjusieji Amžinybėn. Išnešta gėlių priė-

tauja, pačius garbingiausius ir silpniausius – senjorus – aplišė džiaugiasi, kad dėl jų nėra krizės, tautos palikimus parduoda, kapavietes išaria ir teisėjais išdavikus pasikviečia.“

vėte tautos, jūs tapote politiniai kaliniai ir tremtiniai. Tai garbingas vardas. Dievo rašto knygose jūs tapote tūkstančių tūkstančiais šventujų. Mylėkite savo kraštą, neiš-

gausiai susirinkę svečiai: LR Vyriausybės, Seimo nariai, Kauno miesto savivaldybės vadovai.

TS-LKD pirmininkas, LR

„Pora paskutinių metų buvo nelengvi, tačiau šiandien galime pasidžiaugti: bendromis pastangomis atlaikėme sunkiausią ekonominę krizę. Dėkoju jums už kantrybę ir tvirtybę, kurią rodėte visai Lie-

LPKTS XVIII suvažiavimo svečiai – LR Vyriausybės, Seimo nariai

„Laisvės“ ir Nežinomojo ka-revio paminklui.

Kunigas mjr. Alfonsas Bulotas kalbėjo apie žmogaus ryšį su Dievu, šio ryšio nebuvinamą šiandien, kai žmonės „savanoriškai bėga iš laisvos Lietuvos, užsigeidžia laukų, miškų, ežerų ir upių, užsinori vaikų ir juos prievar-

„Tikime, ką rašo laikraščiai, ir abejojame tuo, ką sa-ko Sventasis Raštas. Juokinga, kai prezidentai nori patekti į dangų juo netikėdami. Juokinga, kai susikabiname rankomis sekmadieniais ir nepasilikame krikščionysvi-są savaite. Už tai, kad iš šių dalykų nesijuokėte ir neišda-

duokite. (...) Tegu Dievas laimina jūsų darbus, mintis. Matau šiandieną jūsų pareiškimus ir prašymus, kad mūsų tauta žengtu teisingumo keiliu, kaip ją paženklinė Dievas,“ – kalbėjo A. Bulotas.

Suvažiavimą pasveikino

Ministras pirmininkas Andrius Kubilius garbingiausiemis LPKTS nariams įteikė Vyriausybės padėkas

Autorės nuot.

tuvai. Šiandien ekonomika at-sigauna. Tai leidžia teigti, kad „esame kartu – mintimis, vertybėmis ir stuburu, ir esa-me kartu vienoje atsakingoje jėgoje.“

(keliamas į 2 psl.)

Nepakito mūsų siekiai ir tikslai

LPKTS pirmininko dr. Povilo JAKUČIONIO pranešimas

Suvažiavimas, konferencija ar visuotinis narių susirinkimas kiekvienai organizacijai yra svarbus įvykis. Ne išimtis ir LPKTS. Pasitinkame jau 18-ąjį nuo 1988 metų suvažiavimą. Laikui nesulaikomai bégant, keitėsi mūsų organizacijos pavadinimas, teisnis statusas, ištatai ir programiniai dokumentai. Deja, mažėjo ir narių skaičius, ir ne vien dėl neilgo mūsų narių, patyrusių sunkiausias okupantų represijas, amžiaus. Buvo klaidų, buvo tyčinių mūsų vienybės ardomų ir griovimų. Nepaisant to, išlikome ir tebeesame viena stipriau-sių ir veikliausiu Lietuvos visuomeninių organizacijų. Nepakito mūsų siekiai ir tikslai, tik uždaviniai keitėsi, priklausomai nuo laikotarpio sudėtingumo. Tiesą sakant, nepamenu ilgesnio periodo atokvėpio.

Šiandien skaičiuojame nu-veiktus darbus ir patirtus nuostolius. Galime džiaugtis,

jog mūsų veikla dar nesulipnėjo. Jivisdar plečiasi, darosi įvairės ir atviresnė plėtros vi-suomenei. Bet tasai „dar“ rimtai neduoda ramybės. Jau-čiame, jog mūsų žmogiškieji resursai pastebimai senka. Galjau greitai pradėsime rie-deti atgal? Jau dabar gal tik trečdalis veiklių filialų sun-kiai pakelia kone visą LPKTS veiklos naštą. Kiti laikosi veiklių šešelyje. Reikia sku-biai ieškoti būdų ir išeicių, kaip išvengti galimos griūties.

Sie metai – jubiliejiniai Laisvės gynimo ir didžiųjų netekčių atminimo metai. Esame įsipareigojė atlirkiau daug reikšmingų darbų, sur-

rengti keletą konferencijų, minėjimų, du regioninius žy-gius Partizanų takais. Sąjungos filialai turi savo vietines programas, kurios ne retai pavirsta regioninėmis. Privalome trūks plyš tuos įsipareigojimus vykdyti. Juk esame Laisvės kovotojai! Apmaudu, kad ne visi stropiai dirba. Vie-

(keliamas į 2 psl.)

Mūsų energijos ir veiklu-mo šaltinis yra rūpestingi ir pareigingi žmonės. Juos turė-tume gerbti ir saugoti. Tuo tarpu kartais pasielgiame, lyg būtumė patys sau ne draugai. Dauguma filialų nuo 1997 metų yra išbraukę pusę ir daugiau pasyvių narių.

Karinė tarnyba stiprina pilietinę savivoką

Visuomenė sunerimo dėl valdininkų nežvalgumo

Septyniolika nevyriausy-binė organizacijų priėmė kreipimasi į aukščiausius valstybės pareigūnus: JE Prezidentę D. Grybauskaitę, Seimo pirmininkę I. Degutienę, Premjerą A. Kubilių, krašto apsaugos ministrę R. Juknevicienę dėl valstybės saugumo, krašto apsaugos stiprinimo ir Laisvės kovų įamžinimo.

Rezoliucijoje rašoma: „Nors Lietuvos kariuomenė visuomenėje turi pakankamai aukštą reitingą, tačiau dėl pra-ėjusios kadencijos vyriausybės, krašto apsaugos vadovybės kompetencijos stokos ir trumparegiškumo atsaukus privalonė karinė tarnybą, ap-siribojus profesionaliai kariuomenė, koviniuose kariuo-

menės vienetuose yra žymus eilinių karių trūkumas, mažėja karių savanorių skaičius.“ Nepagrįstai mažinamos lėšos karo gynybai.

Ar gali ministras sustabdyti Konstitucijos veikimą?

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 139 straipsnis byloja, kad „Lietuvos valstybės gynimas nuo užsienio ginkluoto užpuolimo yra kiekvieno Lietuvos Respublikos piliečio teisė ir pareiga. Įstatymo nustatyta tvarka Lietuvos Respublikos piliečiai privalo atliki karo ar alternatyvą karo apsaugos tarnybą. Krašto apsaugos organizavimą nustato įstatymai.“ Jokių išimčių nenumatyta.

(keliamas į 2 psl.)

LPKTS XVIII suvažiavimas

(atkelta iš 1 psl.)

Premjeras pasveikino visus LPKTS ir TS-LKD Politinių kalinių ir tremtinių frakcijos narius, išrinktus į savivaldybių tarybas, ir visus susirinkusiuosius pakvietė į savaitgalį renčiamą talką „Darom“.

Už ilgametę pozityvią visuomeninę veiklą, atkuriant ir stiprinant Lietuvos valstybingumą, jamžinant Laisvės kovų istoriją ir ugdomant jaunuomenės patriotiškumą, Ministras pirmininkas įteikė LR Vyriausybės padėkas LPKTS pirmininkui Povilui Jakučioniui, valdybos pirmininkui Antanui Lukšai, valdybos pirmininko pavaduotojai Jūratei Marcinkevičienei, Vytautui Pijui Raibikiui, Onai Aldonai Tamošaitienei, Vytautui Kaziulionui, Pranui Rindokui, Česlovui Tarvydai, Petru Gerlyliui, Jonui Čeponiui, Albinui Zailskui, Vincui Bliznikui, Balui Gajauskui, Stasei Janušonienei, Dalytei Raslavicienei, Primai Petrylienei, Andriui Dručkui, Antanui Šimėnui, Antanui Vizbarui, Juliu Martišiui, Gintautui Kazlauskui, Au-

gustinui Švenčioniu, Henrikui Klimauskui.

Suvažiavimą pasveikino krašto apsaugos ministrė Rasa Juknevičienė, žemės ūkio ministras Kazys Starkevičius, socialinės apsaugos ir darbo ministras Donatas Jankauskas. Seimo narys, Seimo nacionalinio saugumo komiteto vadovas Arvydas Anušauskas perskaitė Valentino Stundžio ir Agnés Bilotaitės sveikinimus bei suvažiavimo dalyviams palinkėjo sėkmės. Seimo narė, TS-LKD PKTF pirmininkė Vincente Vaidevutė Margevičienė ragino visus buvusius politinius kalinius ir tremtinius, LPKTS narius stoti į Tėvynės sąjungą ir perdarė Seimo pirmininkės Irenos Degutienės sveikinimus. Seimo narės Auksutė Ramanauskaitė-Skokauskienė bei Vida Marija Čigriejienė palinkėjo konstruktyvaus darbo. Seimo narys prof. Arimantas Dumčius perdavė prof. Vytauto Landsbergio sveikinimus ir Pasipriešinimo okupacijams režimams dalyvių ir nuo okupacijų nukentėjusių asmenų teisių

komisijos linkėjimus. Kauno miesto savivaldybės meras Andrius Kupčinskas dėkojo kauniečiams už pasitikėjimą.

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro generalinė direktorė Birutė Burauskaitė į susirinkusiuosius kreipėsi dviem svarbiais klausimais: dėl Genocido aukų muziejaus pavadinimo ir dėl jaunimo patriotinio ugdomo. „Genocido aukų muziejaus ekspozicija neatitinka šio muziejaus pavadinimo, nes pusė jos skirta Laisvės kovų dalyviams – partizanams. Jie nebuvu aukos, bet mūsų didvyriai. Žodis „genocidas“ traktuojamas kitaip. (...) Siūlyčiau keisti muziejaus pavadinimą į Komunistinio teroro ir pasipriešinimo muziejų, nes mūsų muziejuje néra Holokausto aukų,“ – sakė LGGRTC generalinė direktorė.

B. Burauskaitė siūlė visiems Rezistencijos ir tremties muziejams kartu su LGGRTC įgyvendinti edukacines programas.

Genocido centro vadovė informavo, kad kitą savaitę interne

www.genocid.lt pasirodys pirmieji pradėti viešinti KGB archyvai.

LPKTS pirmininkas dr. Povilas Jakučionis apžvelgė organizacijos veiklą (pranešimą spausdiname atskirai).

LPKTS valdybos pirmininkas Antanas Lukša suvažiavimui pateikė valdybos veiklos ataskaitą, LPKTS metinę finansinę ataskaitą.

Revizijos komisijos pirmininkas Vaclovas Spraunis perskaitė Revizijos komisijos ataskaitą. Etikos ir procedūrų komisijos ataskaitą pateikė šios komisijos pirmininkė Irena Janušauskiene.

Aptarta 2011 metų LPKTS veiklos programa.

LPKTS XVIII suvažiavimas priėmė dvi rezoliucijas: „Dėl nesiliajančių V.Tomaševskio šmeižtų prieš Lietuvą“ ir „Dėl tautinio jaunimo radikalios veiklos“ (spausdinsime kitame numeryje).

Diskusijoje dalyvavo: Dalija Karlienė (Vilkaviškis), Valerija Jokubauskienė (Šiauliai), Gintautas Kazlauskas (Druskininkai), Aniceta Grikšienė, Algimantas Džiuvė (Kuršėnai), Dalia Mačiukevičienė (Kaunas), kiti.

Jolita NAVICKIENĖ

Nepakito mūsų siekiai ir tikslai

(atkelta iš 1 psl.)

Kai kuriuose mažesniuose filialuose narių skaičius sumažėjęs net dešimtį kartų. Absurdiška būtų tokius nuostolius teisinti išmirimu. Juk manas nesiautė... Šią didžiulę kladą reikia skubiai taisyti – sugrąžinti į sąrašus visus neteisėtai išbrauktuosius. Jei dėl to kiekvienam filiale atsiras po keletą veiklių žmonių, tai bus didelis laimėjimas.

Kiekvienai didesnei organizacijai, o mes tokie esame, yra labai svarbu greitai keistis tarpusavio informacija, svarbus ir mūsų narių bei filialų vadovų tarpusavio bendravimas. Tokio greito ir pigaus susižinojimo priemonė yra internetas ir elektroninis paštas. Džiugu, jog visi valdybos nariai ir turbūt du trečdaliai filialų jau turi savo elektroninio pašto adresus. Bet reikia tokius adresus turėti visiems filialams. Tai labai svarbi LPKTS veiklos modernizavimo priemonė. Nereikia bijoti kompiuterio. Jis bet kurio amžiaus žmogui draugiškas, visada pade da. Greitai išmokti naudotis galima kiekvienoje bibliotekoje.

Dar vienas veiksmingas veiklos efektyvinimo būdas yra darbas rasant ir vykdant pačias įvairiausias kultūros, švietimo, tautinio patriotinio ugdomo programas. Programų vykdymui galima gauti šiek tiek pinigelių ir, kas dar svarbiau, lengviau išeiti viešumon. Visuomenė privalo daugiau žinoti apie mūsų veiklą ir jos tikslus. Tuos darbus mes vis tiek dirbame, tik be paramos. Išmokti rašyti programas galima konsultuojantis savivaldybėse ir ministerijose, kurios skelbia programų konkursus. Blankus galima parsisiųsti internetu.

Gerai, jog paskutiniai metais įsidrasinome ir rašome vis daugiau programų projektų. Tačiau reikia ženkliai daugiau.

Gerbiami suvažiavimo delegatai, teikime ir svarstykimė ne tik mano nebe pirmą kartą išvardintus, bet ir įvairius kitus mūsų veiklos stiprinimo būdus.

Baigdamas kalbą norėčiau pasakyti keletą geresnių naujienų. Lukiškių aikštės paminklo konkursas kol kas, nors ir labai vėluodamas, bet juda gerai linkme. Aikštės sutvarkymo pasiulytymams visuomeninių organizacijų atstovai pritarė. Balandžio mėnesį turėtų būti paskelbtas monumento projekto konkursas. Gaila, jog jau beveik pusmetį vėluojama.

Seimas pagaliau priėmė ilgai lauktas Švietimo įstatymo pataisais, kurios leis sustiprinti lietuvių kalbos mokyti tautinių bendrijų mokyklose. Tačiau patriotinio ugdomo svarbos supratimas ŠMM valdininkų galvoje dar labai sunkiai skinasi sau kelią.

Rusijos prezidento patarėjai pasiūlė iš mauzoliejaus iškelti Leniną ir bausti už stalinizmo nusikaltimų neigimą. Siūloma panaikinti bolševikinio teroro vykdytojų vardais pavardintų miestų ir gatvių vardus, statyti paminklus bolševikinio teroro aukoms ir kurti Atminties memorialus Maskvoje ir Sankt-Peterburge. (Deja, Vilniuje tokio Memorialo vis dar neturime. Gal rusai bus pirmesni?)

Linkiu mums visiems geros sveikatos, sėkmės darbuose ir geros kloties gyvenime.

Linkiu jaukių, linksmų šv. Velykų ir saulėto pavasario.

Karinė tarnyba stiprina pilietinę savivoką

(atkelta iš 1 psl.)

Bendro likimo brolis Paulius paklausė: „O ar turėjo teisę tuometinis krašto apsaugos ministras Juozas Olekas sustabdyti Konstitucijos veikimą ir nutraukti naujokų šaukimą? Juk tokiu atveju konstitucinė karinė tarnybos prievolė panaikinama ir paliekama savitakai, bet prievolė mokėti mokesčius paliekama. Kodėl tokiai neatsakingais sprendimais silpninami gynybos pajégumai be išsamaus palaikymo?

Vertinga ir sektina Šveicarijos patirtis

Ne mažiau aktualus ir kitas klausimas. Kodėl nenorėta pasekti Šveicarijos pavyzdžiu, kur visi sveiki vyrai atlieka privilomatą karinė tarnyba be išimčių, tik per trumpesnį keteto mėnesių laiką? Karinė tarnyba tai ne tik valstybės saugumo reikalas. Ji drausmina jaunuolius ir ugo pilietinės atsakomybės jausmą.

„Kol nežinomas tikrosios Konstitucijos negerbimo priežastys, reikėtų sulaukti pagristo atsakingų pareigūnų paaškinimo ir tik po to daryti ir skelbti išvadas. Pasiūlymas pasinaudoti šveicaru patyrimu vertas atidauš dėmesio. Jo nuomone, lėšos krašto gynybai turėtų prilausyti nuo priimto sprendimo. „Savaime suprantama, kad išlaikyti garbės kuopą aukštis tiesiems užsienio svečiams priimti ir liesą parodomąjį batalioną atsieina nelyginamai pigiau, negu konstitucine privalomosis karinė tarnybos tvarka ruoštis šalies gynybai,“ – karčiai šyptelėjo Paulius.

Būtinos įvairios karinės tarnybos atlikimo formos

Paulius mano, kad ypač svarbu

palaikyti rezoliucijoje išreikštą teiginį: „Greta profesinės karinė tarnybos lygiagrečiai plėtoti aktyvias piliečių karinės tarnybos atlikimo formas (savanorių, pašauktinę, alternatyvią), stiprinti Lietuvos šaulių sąjungą.“

Galimybė pasirinkti karinės tarnybos atlikimo formą labai palengvintų pilietinės pareigos vykdymą. Taip pat aktyviau skatintinas dalyvavimas šaulijos veikloje. Sauliai darniai derina karinio apmokymo, pilietiškumo ugdomo ir savišvietos reikalus, kaip jokia kita visuomeninė organizacija.

Patyčias ir menkinimą atremti teisės aktais

Ypač sveikintinas reikalavimas „užkirsti kelią ryškėjančioms sovietinės sistemos propagavimo apraiškoms, Laisvės kovotojų – partizanų, rezistentų, tremtinių niekinimui įvairiuose leidiniuose, periodinėje spaudoje, interneto svetainėse, ypač komentaruose, pažeidžiančiuose Lietuvos Konstituciją ir valstybės saugumą.“

Sio reikalavimo įgyvendinimui nelengva bus rasti adekvacių priemonių. Didžiatiražė spauda sovietikų ir oligarchų rankose. Tačiau iš bet kokį Laisvės kovų istorijos menkinimą ar pasityciojimą derėtų visada atsakyti motyvuotai ir oriai, remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Tarptautinės teisės aktais. Smurtu ir genocidu paremtą sovietinę „teisę“ žinoti naudinga ir būtina. Ji buvo sovietinio genocido „juridinis“ pamatas, kurio pamiršti nedera.

Reikia tikėtis, kad iš nevyriausybių organizacijų kreipimasi bus atsilepta.

Edmundas SIMANAITIS

2011 m. balandžio 15 d.

Tremtinys

Nr. 14 (940)

3

NATO įkurta 1949 metų balandžio 4 dieną Vašingtone. Organizacijos įsteigimo dokumentą pasiraše 12 valstybių užsienio reikalų ministrai. NATO nariai įspareigojo tarptautinius ginčus spėsti taikiomis priemonėmis, o karinio užpuolimo atveju – gintis bendromis pastangomis. NATO įkurta atsižvelgiant į Jungtinį Tautų chartijos 51 straipsnį, yra gynybinė sąjunga, pagrįsta nepriklausomu valstybių politiniu ir kariniu bendradarbiavimu. Lietuvos ilgai siektas tikslas jau pasiektas. Dabar jos saugumą užtikrina visos 28 NATO šalys.

Balandžio 8 dieną Kauno miesto širupyje – Rotušėje rinkosi politikai, miesto tarybos nariai, įvairaus rango kariai, birutietės, šauliai, rezervo kariai paminėti Lietuvos įstojimo į NATO 7-ąsias metines. Renginio organizatorė – nuo 1996 metų veikianti nevyriausybinių tarptautinių organizacijų LATA – Lithuanian Atlantic Treaty Association (Atlanto Sutarties Lietuvos Bendrija – liet.), kuri remia ir aktyviai propaguoja NATO tikslus ir vertėbes Lietuvoje. Šios organizacijos pirminkė Gintarė Skaistė, Kau-

Kauniečiai paminėjo Lietuvos įstojimo į NATO 7-ąsias metines

Minėjimo dalyviai

Viliaus Kaminsko nuotr.

no miesto tarybos narė, renginio iškilmingo atidarymo kalboje išreiškė naurytės NATO reikšmę ir svarbą Lietuvos valstybei, linkėjo taikos bei santarvės. Kauno miesto savivaldybės vicemeras Algimantas Kurlavičius

taip pat sveikino visus susirinkusius, kariškiams linkėjo sėkmės užtikrinant šalies saugumą. Auksutė Ramanauskaitė-Skokauskienė – Lietuvos Respublikos Seimo narė prisiminė, kai prieš septynerius metus nuo kovo 29

dienos Lietuvos ir kitų Baltijos šalių oro erdvę skrodė ir pradėjo saugoti keturi NATO oro pajėgų naikintuvai F-16. Visi kalbėtojai – LR Seimo narys prof. Arimantas Dumčius, Karo medicinos tarnybos viršininkas plk. Kęstutis Kuršelis, Divizijos generolo Stasio Raštikio puskarininkų mokyklos viršininkas plk. Albertas Dapkus, generolo Jono Žemaičio Lietuvos karų akademijos prorektorius Valdas Rakutis, buvęs LATA pirminknas LR Seimo Svietimo, mokslo ir kultūros komiteto patarėjas mjr. Šarūnas Ratkus – džiaugėsi, kad Lietuva *de jure* tapo NATO nare, o Lietuvos kariuomenė – NATO kariuomenės dalimi. Karinėms tarnyboms ir Lietuvos jaunimui palinkėjo visokeriopos sėkmės, drąsos ir ryžto užtikrinant Lietuvos saugumą. Šventės dalyviams koncertavo Miko Petrusko muzikos mokyklos auklėtiniai. Renginį vedė Vilius Kaminskas.

Gintautas TAMULAITIS

Muziejininkų seminaras Kėdainiuose

2011 metų balandžio 8 dieną Kėdainių daugiakultūriniam centre buvo surengtas seminaras „Stalinizmo bei nacizmo aukų atminimo įamžinimo muzeologiniai metodai: Lietuvos muziejų sukaupta patirtis, efektyvių pavyzdžių Europoje apžvalga ir pritaikymo galimybės“. Šio renginio organizatoriai – Kėdainių krašto muziejus, Tarptautinė komisija nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti ir Lietuvos muziejų asociacija.

Pirmai seminaro dalis buvo skirta ES projektui „Europa piliečiams“. Ketvirtasis jo veiksmas „Gyva Europosatmantis“ numato, kad paramą gali gauti pelno nesiekiančių organizacijų projektais, susiję su stalinizmo masinio naikinimo ir masinių deportacijų atmintimi, memorialų ir šiuos įvykius užregistruavusiu dokumentų archyvų išsaugojimu.

Aukščiau minėtos Tarptautinės komisijos vadovas R. Račinskis apžvalgiame pranešime pabrėžė, kad reikia stengtis mažinti skirtinį istorinių patirčių konfrontaciją; nors kartu pripažino, kad vieningo šablonu visiems primesti neįmanoma. Jis taip pat pristatė informaciją apie tai, jog nesenai Vyriausybės pasitarime nutarta nedidele suma, skelbiant konkursą, paremti žydų bendruomenių arba Holokausto temų elementų įvedimą į krašto muziejų ekspozicijas.

Taip pat buvo pristatomos atskirų muziejų ruošiamos ekspozicijos ir vizualinės priemonės. Pavyzdžiui, Tusculėnų rimties parko memorialinio komplekso vyr. specialistas R. Černius pristatė dvi ruošiamas naujas ekspozicijas: „Tusculėnų dvaro pa-slaptys“ ir „Homo sovieticus“. Pir-

Seminaro akimirkos

Autoriaus nuotr.

mojoje, pradėsiančioje veikti dar šią vasarą, atskiros salės bus skirtos Tusculėnų dvaro praečiai, žudynių istorijai, kilniai vyskupo V. Borisevičiaus asmenybei bei informacijai apie NKGB-MGB budelius. Antroji pasakos apie sovietmečiu vykusių moralės ir etikos normų eroziją, sovietinės kasdienybės pilkumą, Vakaru kultūrinės įtakos ribojimą, ateizaciją ir tautinio tapatumo transformaciją. Gargždų krašto muziejaus dar-

buotojos pristatė ekspoziciją „Pra-gaištingas karas“, dokumentinį filmą „Riba“. Pirmosios Antrojo pasaulinio karo dienos Lietuvos–Vokietijos pasienyje“, knygą „Tremtis ir rezistencija Klaipėdos rajone“ ir kitą muziejinę savo veiklą.

Seminaro proga Kėdainių daugiakultūriniam centre veikė kilnojama paroda „Laisvės kovos Kėdainių krašte 1919–1949–1989“.

Rokas SINKEVIČIUS

Humoristinės partizanų dainos

Folkloro ansamblis „Kupolė“ kompaktinėje plokštéléje išleido Lietuvos partizanų dainų rinkinį „Linksmos partizanų dainos“.

Tai pirmas tokio pobūdžio rinkinys, parodantis, kad kovotojai prieš sovietų okupaciją dainavo ne vien liūdnas, lyriškas dainas, bet ir aštrios satyros bei humoro kupinės savos kūrybos kūrinius, nevengdamি šiurkščių ir nepadorių žodžių.

Folkloro ansamblis „Kupolė“ vadovas Antanas Bernatonis sakė, kad ansamblis nariai ilgai rinko partizanų dainas lankymu dami pagyvenusius žmones šalies kaimuose. „Be liūdnų, ilgesingų ir lyriškų dainų jie padainuodavo ir visai kitokių, dėl aštrijų ir nepadorių žodžių, kartais netgi nelabai scenai tinkamų kūrinių. Jie nederėjo prie anksčiau mūsų ansamblio išleisto rimų partizaninių dainų rinkinio, todėl išleidome atskirą kompaktinę plokštélę“, – pasakojo jis.

Partizanų linksmosios kūrybos tai-kiklyje dažniausiai būdavo stribai, prievara kuriamos kolūkinės sistemos veikėjai. „Ejo stribas per kurortą ir išmindžioj karvės tortą“, „Pilvą pančiu užsirišęs, žvaigžde šiknā užsikišęs“, – tokiai žodžiai pasipriešinimo kovų dalyviai pašiepdavo savo priešą.

Partizanų dainos greitai paplito tarp gyventojų ir buvo slapčiai dainuojamos per pasilinksminimus, platina-mossąsiuviniuose, nedideliuose pogrindžioleidinukuose. „Tiesiogiai stribų, aišku, niekas negalėjo išjuokti, todėl lietuvių jautė pasitenkinimą bent tokiu būdu atsimokėdami už patiriamas skriau-das. Taip pat ši kūryba parodo, kad nežmoniškos partizanų gyvenimo sąlygos, nuolatiniai pavoja, bendražygijų žutys ir išdavystės nepalaužė pasipriešinimo dvasios“, – kalbėjo A. Bernatonis.

Folkloro ansamblis „Kupolė“ linksmas partizanų dainas jau ne kartą yra atlikęs įvairiuose pasirodymuose, ir visada sulaukdavo itin šiltos publikos reakcijos.

„Tremtinio“ inf.

Neįprastos dvasinės patirtys atsiminimuose

Kovo 11 dienos „Tremtinio“ numeryje S. Abromavičius cituoja iš Antano Lukšos užrašytą pasakojimą apie tai, kaip kalėdamas Kauno MGB rūmuose jis susapnavo bloga lemiantį sapną: „Sapnavau tą naktį brolį Jurgį, pakabintą klojime už koju, ir kažkas lupa jam oda... Ir tai sakiau Mamai. Ji kurį laiką žiūrėjo į grandines, paskui pasakė, kad Jurgio nebéra... nušautas“. Naktį prieš Jurgio žūtį ryškų pranašišką sapną yra regėjęs ir kitas brolis – Juozas Lukša-Skirmantas. Atitiko netgi kai kurios tikro įvykio detali – brolis sapne buvo mirtinai pakirstas kulkosvaidžio (Partizanai, 1990, p. 309).

Partizanų atsiminimuose galime rasti ir daugiau nuspėtos artėjančios žūties ženkłų. Toje pačioje Juozo Lukšos knygoje aprašoma, kaip prieš kautynes ties pasienį žyminičiu Romintos upeliu partizanas Feliksas susapnavęs, jog grimzta kažin kur raiste, o kiek tolėliau – Butautas ir Karūnas. Pakrantėje augo keisti medžiai, iš kurių į raistą varvėjo kraujas. Tą dieną visi trys žuvę (Ten pat., p. 368–372). Povilo Pečiulaičio-Lakštingalos brolis Jonas Pečiulaitis-Žvangutis prieš žūtį Povilui pasiekė sapnavęs, kad jiedviem jau reiksią skritis. Viktoras Šniuolis pameina, kaip 1949 metų Deklaracijos signataras Bronius Liesis-Naktis porą valandų prieš netikėtą žūtį prasitaręs: „Viktorai, tu žinai, kaip šiandien mane traukia žemė...“ Partizano Jono Slapšinsko mirtį pranašaujantį sapną jo brolis Bronius regėjo kalėdamas Utenos kalėjime (Vorkutos politinių kalinių atsiminimai, p. 194).

Šie pavyzdžiai rodo, jog karo tikrovę, išplėstanti sąmonę iš kasdienio būtinio lygmens, stipriau kėlė gyvybės ir mirties klausimą, ašt-rino kovotojų jauseną. Sapnai nebūtinai pranašavo vien neišvengiamą baigtį – būta atvejų, kai jais kovotojas buvo perspėjamas apie artėjantį apsupimą ir ne vieną kartą taip gelbėjosi nuo pražūties.

Be nuosavos ar artimo žmogaus mirties sapnai galėjo pranašauti kitus esminius gyvenimo įvykius: suėmimą, tardymo pabaigą, pasimatymą su vyru po daugybės metų tremtyje, pasveikimą po ilgos ligos, Stalino mirtį ir kt. „Ne sykį ir aš esu sapnavęs pranašiškų dalykų: 1943 me-

tais, būdamas Gorkio kalėjime, susapnavau tévo mirtį. Tame kalėjime mačiau išskyrinė su pirmaja žmona. Viskas pasitvirtino“, – atsiminimų knygoje raše A. Verknys. Mirė artimieji sapnuose gali duoti patarimą, paguosti, arba pats sapno įvykis gali būti iššifruojamas kaip simbolinis patarimas.

Simtai tūkstančių žmonių Stalino valdymo metais perėjo per Lietuvoje įkurtų kalėjimus ir areštinių mėsmales. Atpleštas nuo artimųjų ir uždarytas kalėjime žmogus įveikti langų grotas galėjo tik svajose ar sapnuose, grąžinančiuose į téviškę, vaikystę, pas tévus, mylimąjį ar mylimąją. Apie tai byloja ir politinių kalinių dainos. Kiti sapnai, atvirkščiai, baugiantys, netikėti, persekiujantys, atspindėjo supančią niūraus laukimo ir tardymų atmosferą. Iš šaltinių panašu, kad dažniau patirtais sapnais kalėjimuose rytais dalindavosi moterys.

Alinantis badas ir išsekiimas versdavo dalį kalėjimų ir lagerių kalinių daug mąstyti ir pasakoti vienas kitam apie maistą, bent taip psichologiskai kompensuojant nuolatinį kentėjimą. „Tikėjomės nors susapnuoti ką nors gražesnio, ką nors skanesnio...“ (M. Rimkienė). „Mūsų sapnuose skanestai būdavo sukrauti, išdėlioti, bet mes jų negalėdavome pasiekti. Vis kažkas sukliudydavo jų atsikasti. Ir iš to, kokius valgius matydavome sapnuose, dažniausiai atspėdavome, kokias bus ateinanti diena. Riebi (priedo gausim) ar liesa (ne-gausim)“ (A. Verknys). Lageriuose netgi į kai kurias nuodėmes, padarytas dėl bado, žiūrėta atlaidžiau: „Lagerio gyvenime buvo nuo bado save gelbėjimosi teisiškumas“ (M. Liutkevičius, Vorkutos..., p. 6).

A. Solženicynas rašo apie tarp kalinių tyrojusių neviltį, fatalizmą ir gyvenimą šia akimirka, taip pat apie didesnį nei įprasta prietaringumą. Be jokios abejonės, tokius juos darė atitrūkimas nuo normalaus gyvenimo, beteisiškumas, monotonė laiko slinktis ir aplinkui stebimas nelaimėliu mirtis nuo nepakeliamų slygyų. Likimo neišvengiamybę iliustruoja I. Skliutaitės-Navarackienės pasakojimas apie Karabaso lageryje kalėjusią Pavolgio vokietę Sonę, išgąsdintą košmarisko sapno ir kitą rytą

bandžiusią išvengti įjimo į darbą ir pavojingų vietų skaldykloje, tačiau netikėtai vis tiek pakirstą sargybinio švilio.

Prietaringumas labiausiai, matyt, buvo būdingas kriminaliniams kaliniams. Kaip rašo savo knygoje B. Antanaitis, „jei laisvėje yra žmonių, tikinčių burtai, prietaraus, sapnais, tai kriminalistai turbūt visi tuo tiki. Mažiausiam įvykiui ar sapnui jie teikia didžiausią reikšmę“. Tačiau gyvenimo sąlygos vertė tokius darytis ir kitus.

Kalino būklė buvo daug bejegiškesnė, nei kario. Jis turėjo ne tik stengtis nebūti pribaigtas mirties, kuri bado, išsekimo ir ligų pavidalu mynėjam ant kulnų, bet ir pakelti nužmoginancią aplinką. Kiekvieną jo būklę pagerinantį įvykį (siuntinio, lengvesnio darbo gavimą ir pan.) jis galėjo laikyti Dievo apvaizdos ar likimo dovana. Nereitas vėliau atsiminimuose pabrėždavo, kad išgyventi jam padėjo tik dvasinis išsigrynimas, vidinis optimizmas ir susitelkimas, pasiklivimas Aukščiausiojo valia, nuolatinės maldos ar motinos peržegnojimas išvežant.

Gręsiančios didelės nelaimės akivaizdoje kai kurie taip pat išvysdavo tévų viziją. I. Skliutaitė-Navarackienė apie tuo sprogsiantį vandens katilą sapne perspėja jos tévas. Kitąsyk nuo minčių apie savižudybę ją atbaidė saulėlydžio nurausvintame dangaus skliaute pamatytas liūdnas mamos veidas. Iš kitų pasamoningu dvasinių patircių savo turiniu išsiskiria didingos religinės vizijos (šv. Marijos, angelų), patiriamos arba sapne, arba neaiškioje ribinėje būsenoje tarp miego ir budrumo, kartais ir dar neįprastesnėse situacijose, pavyzdžiu, kirtus žaibui. Vėliau jos ilgą laiką prisimenamos, įkvėpiantios sukurti jas jamžinančius meno dirbinius.

Prie tikėjimo neįtikėtinais likimo vingiais, sutapimais priskirtinas tam tikrų skaičių, gyvenimo datų sureikšminimas. Pavyzdžiu, kai kurie net ir skeptiškiai religijos ir mistinių sutapimų atžvilgiu nusiteikę pateikėjai įsidėmėjo, kad svarbiausiai jų gyvenimo įvykių pasikartoja tam tikru periodu.

Likimo ženklų temai artimi tikėjimai pranašiškais gamtos ženklais. Petras Plumpa pasakojo, kad Vladimiro kalėjimo kaliniai iš pelė-

dos ūkavimo spręsdavo, jog tą naktį bus vedami sušaudyti mirtininkai.

Nepaisant aprašyto neįprastų dvasinių potyrių įvairovės, jie lieka greičiau išsimintimi, nemažai priklausančia nuo asmeninių savybių. Viens žmogus gali išvis nekreipti dėmesio į sapnus, kitas paminti atsiminimuose bent tris reikšmingesnius. Ne kiekvienas gal ir išdrįsta kalbėti apie šiuos dalykus arba mano, kad jiems ne vieta gyvenimo istorijoje. Juk tokie dalykai greitai gali būti sukritikuoti kaip menkaverčiai, racionaliai nepagrįsti arba nepritampantys prie krikščioniškojo mokymo. Mokslininkui yra paprasčiau, jis tiesiog fiksuoja šiuos pasakojimus kaip žmonių gyvenimo dalį, išlaikydamas nuo jų atstumą ir nesiimdamas nei aistrinaijais įtiketi, nei kategoriskai neigti.

Vienuose tikėjimuose, vaizdinuose pastebima ryškesné tradicinio folkloro įtaka, atsinešta iš kalinių gyntijų vietų. Kiti pasižymi didesniu specifiškumu. Taip greta gana įprastų mūsų ausiai pasakojimų apie vaidenimą (pvz., šachtose), sangučius galime aptiki savitų lagerių legendų (apie sušaudymo išvengusių Eserę Kaplan, netoli Karagandos neva buvusių mirtininkų lagpunktą, kuriaame kaliniams į nosis ar ausis suverti plieniniais žiedais, ir kt.).

Kalinių ir tremtinių tikėjimai, prietarai – neįprastai įdomūs, nes gyvavo aplinkoje, kur susidurė įvairių tautybių ir konfesijų žmonės su labai skirtingomis patirtimis. Todėl vertingi ne tik atsiminimai apie tautinių švenčių minėjimus bei religines apeigas, bet ir apie mums kultūriškai tolimesnius dalykus. Pavyzdžiu, labai nedaug téra užrašyta žinių apie liaudišką gyventojų religingumo formas, su kuriomis teko susidurti mūsų tremtiniams.

Be kurių „antgamtiškų“ patyrimų paminėjimo nemažai gyvenimo istorijų liktų nepilnos. Juk vienas ar kitas panašus įvykis galėjo smarkiai paveikti žmogaus poelgius, lemiančius tolimesnį jo kelią. Todėl nereikėtų atsainiai atmeti ar išbraukti šios žmogiškosios patirties, galinčios atskleisti gilesnius mūsų išgyvenimus ir santykį su mus pranokstančiomis pasaulio jėgomis.

Rokas SINKEVIČIUS, Kauno Tremties ir rezistencijos muziejaus vadovas

Sveikiname

*Nuėjai jaunystėj akmeniuotą tremties kelią,
Nelengvas ir skaudus
jis buvo Tau.
Gal todėl ir rankos
taip pavargo
Ir kartais skauda
nerami širdis.*

Garbingo 85-ojo jubilejaus proga sveikiname Genovaitę DAUNORAVIČIENĘ, ilgametę bažnytinio ir tremtinių bei politinių kalinių chorų narę, užauginusią gražią šeimą, sulaukusią būrio vaikaičių, provaikaičių ir visada besišypsančią savo atžalų apsuptyje.

Linkime šviesių dienų – be debeselių ir piktų audrų. Gyvenk, likimo sese, tegul Tave globoja Dangus.

LPKTS Anykščių filialas

* * *
80-ojo gimtadienio proga nuoširdžiai sveikiname buvusį politinį kalinių, ilgametį aktyvų LPKTS Šiaulių filialo tarybos narę Bronią KAZLAUSKĄ.

Linkme geros sveikatos ir prašome Dievo palaimos, neblėstančios energijos tariant neužbaigiamus darbus Tévynės labui.

LPKTS Šiaulių filialas

Dėkojame paaukoujusių Vytauto Juodsnukio knygos „Suvalkijos partizanų takais“ antros dalies leidybai:

Juozui Juraičiui – 200 litų.
LPKTS valdybos pirmininkas
Antanas Lukša

Informuojame

Knygų tremties ir rezistencijos tematika galite išsigyti LPKTS būstinės knygynelyje, Kaune, Laisvės al. 39.

Pirmojo trėmimo 70-mečio sukakčiai

Stanislovas ABROMAVIČIUS

„1941 metų birželio 14-ąją, trėmimo dieną, tebuvau aštuonerių. Gyvenome tada Panemuninkų kaime, 10 kilometrų nuo Alytaus, per Nemuną priešais Punios miestelį. Tėvelis dirbo vienos pradžios mokyklos vedėju, mama augino keturis vaikus, – pasakoja Kaune gyvenanti Milda Rapkauskaitė. – Prieš tai su tėveliu ir mokiniais giriinkijoje buvome medelių, kuriais apsodinome mokyklos kiemą. Man atiteko alvyų krūmas, bet sodinti mokyklos teritorijoje jo neleido. Teko pasodinti už tvoros. Tai vis bėgau kas rytą pažiūrėti, ar neprāzydo alyvos žiedai. Tą rytą nenuéjau nenubėgau prie alyvos, nes paryciui į mūsų namus atvažiavo kareiviai, o su jais žydų tautybės vyras turto aprašyti...“

Vidutiniai ūkininkai Rapkauskai gyveno Rečionių kaime, Kaišiadorių valsčiuje. Augino penkis vaikus. Nutarė, kad tik vieną sugebės išmokslinti, tad ta laimė teko vyresniajam Mykolui, gimusiam 1902 metais. Baigęs pradžios mokyklą jis mokėsi Kauno „Saulės“ gimnazijoje, pasukui mokytojų seminarijoje. Pradėjo mokytojauti Perlojoje. Kaip padėkai už mokslą priėmė gyventi seserį Eleonorą, leido mokyties siuvėja (Eleonora Žičienė po to gyveno Žiežmariuose). Vladas Rapkauskas – 1919–1920 metų Lietuvos kariuomenės kūrėjas savanoris, nuo 1929 metų gyveno Žiežmarių valsčiaus Mūro Strėvininkų kaime.

Perlojoje, tada dar Varėnos apskritijoje, gyveno darbštū Pekarskų šeima, augino penkis vaikus. Kaip ir visi dzūkai turtingi nebuvo. Onutė, gimusi 1907 metais, mokėjo ūkio darbus, tėveliai į mokslus jos neleido. Visos trys Teresės Pekarskiėnės dukterys buvo labai išvaizdžios, kuklios, dievobaimingos. Jonas tapo girininku, vėliau dirbo paštininku. Seserys sėkmingai ištekėjo. Onutė susipažino su mokytoju Mykolu Rapkauskui, jiedu sukurė šeimą. Kaip ir dera intelligentui, Mykolas buvo Lietuvos šaulių sąjungos narys, o kai persikėlė mokytojauti į Alyvę, tapo valsčiaus šaulių būrio vadu. I būrijoje ir Onutė.

Onutė ir Mykolas sulaukė

Šaltosios Jakutijos karalystėje

keturių vaikų: Algimanto, gimusio 1930 metais, Milda, už brolį trejais metais jaunesnės, Sauliaus, gimusio 1935 metais, jauniausios Gražinos, pasauli išvyduotos 1938-aisiais. Tarsi ir viskas gerai: vaikai augo, gyvenimas buvo sotus. Panemuninkuose gyveno mokyklos pastato mansardoje, mamai į pagalbą auginti vaikus dar pasikvietė Katrę, gimi-

juos kareiviai klausinės, galės su juo pažaisti...“

Alytuje juos išodino į gyvulinį vagoną. Ešelono formuotojas, pamatės basus nuogus vaikus ir vasariškai apsirengusius Rapkauskus, dar paklausė, kur jų drabužiai ir maistas. Sužinojęs, kad trémėjai nepasakė teisybės, jog išveža į Sibirą, neleido nieko pasiimti, liepė tuo pačiu sunkvežimiu motiną nuvežti atgal,

pavo žydelis iš Alytaus. Pasukui staiga visas vagonas pradėjo... dainuoti. Sargybiniai paskleidė naujiens, kad visas vagonas išprotėjo, bet dainuoja gražiai... Atėjo tikrinanti ir nustebė, kad į pražūtį vežamieji lietuviškas dainas dainuoja.

Nuvežė juos į Altajaus krašto Liniovskio kiaulininkystės ūkį. Motiną pristatė kasti bulvių, tėvelis dirbo su

Ona ir Mykolas Rapkauskai (sėdi) prie Vytauto paminklo Perlojoje. 1932 metai

Ona Rapkauskienė (pirme eileje, dešinėje) vardo dienos proga pasveikino tremtiniai kaimynai Vaičiūnai, Stankevičiai, Lelkiai, Mikulskiai. Mykolas Rapkauskas (antroje eileje ketvirtas iš kairės). Jakutskas, 1960 metų liepos 26-oji

Ona Rapkauskienė (sėdi) su sūneliu Algimantu ir dukrele Milda bei gimnaziente Eleonora Rapkauskaitė. Laukininkai, 1934 metai

naitę iš tėvelio pusės.

„Kai tą birželio 14-osios rytą nusileidome iš mansardos į mokyklos klasę, tėveliai buvo susodinti ant suolų, juos saugojo kareiviai, – prisimena Milda. – Liepė greitai susiruošti, tačiau nepaaiškino, kur ir kuriam laikui išvyksime. Civilis pradėjo surašinėti mūsų turteli. Žinoma, maisto atsargų neturėjome, auginome tik paršioką. Mes tėvelis, mama ir keturi vienas už kitą mažesni vaikai – atsidūrėme sunkvežimio kėbule kaip stovime. Tik tėvelis pasiėmė smuiką ir kamuoli, ti-kėdamasis, kad tą laiką, kol

plyšelio.... Pagaliau traukinys pajudėjo. Žiūrėjo vaikai į laisvę kelias savaiteles, iki pat Altajaus krašto. Jau prie Uralo pradėjo maitinti perlinių kruopų koše ir rūgščia duona bei virintu vandeniu. Iš pradžių turėjusieji maisto košės nenorėjo, tad Rapkauskai valgė dvigubas porcijas. Kai „sočiųjų“ atsargos baigėsi, prasidėjo badas. Rapkauskams dar pasisekė, kad Naujojoje Vilnioje Mykolo nuo šeimos neatskyrė, tik nusivedę apklausinėjo ir paleido pas vaikus.

Sako, iš pradžių visas vagonas verkė, ypač garsiai ry-

lio pradžioje susirgo ir Rapkauskų Gražinutė. Vaikas geso visų akyse: nieko nevalgė, neverkė, silpna gulėjo jurtoje. Gydytojų nebuvovo. Palikdavo vaiką tévai su kitais mažamečiais ir išeidavo į darbą nežinodami, ar sugrižę ras vaiką gyvą.

„Aš miegojau su sesute. Vieną naktį mirė, – prisimena Milda Rapkauskaitė. – Mama pasakė, kad tegu mirusioji dar per naktį prie manęs pabūna. Negalėjau užmigti, verkiau, tai ji pasiėmė Gražinutės kūnelį ir paguldė prie

savęs. Tada mirė Jonukas Žvirblis, Nijolė Mikulskytė, Jonukas Sirtautas ir dar keli vaikai... Laidojo juos ant jūros kranto, kalnelyje. Jau Lietuvos nepriklausomybės metais, kol ekspedicijos važiavo į tremties vietas, Vitalijus Staugaitis (tada kartu važiavo kungas Rimgaudas Kazėnas, operatorė Laima Pangonytė) pažadėjo sesutės palaikus parvežti į tėvynę. Rado krantą nusklautą jūros, kapeliai nusliaužę... Jonuko Žvirblio karstelis jau buvo pakibęs. Tad į vieną atsivežtą karstą juodu kartu su mūsų Gražinute sudėjo.

Juos abu palaidojome Romainių kapinėse, kur ilsisi mūsų mama ir tėvelis...“

Rapkauskų vaikai net Jakutijoje kabinosi į mokslą, baigė pedagoginį universitetą: Saulius – chemiją-biologiją, Algimantas – fiziką-matematiką. Milda norėjo tapti chemijos mokytoja, tačiau tada dar pedagoginiame institute tebuvo neužimtos rusų kalbos specialybės vietas. Taip per savo nevalią jakutų vaikus mokė rusų kalbos. Pasukui mokslą neakivaizdiniu būdu tėsė universitete. 1959 metais sugrižę į Lietuvą visi jaunieji Rapkauskai pradėjo mokytojauti. Žinoma, ne iš karto pasiekė išidarbinti, ne registravo, vijo iš Lietuvos. Kartą Milda net Vilniu pasiekė, norėjo pamatyti sovietinį valdininką Justą Paleckį. Sekretorė, išklausiusi tremtinės prašymą, pareiškė, kad taautos „išrinktasis“ turi svarbesnių darbų...

Šiuo metu Milda Rapkauskaitė skausmingai prisiminė dienas, praleistas tremtyje, rodė gausų nuotraukų albumą. Yra parašiusi atsiminimus ir atidavusi Tremties ir rezistencijos muziejui. Sunkumai, šalčiai, išgyvenimai, badas išklibino širdelės darbą...

Buvę tremtiniai kartų susitikime

Kovo 20 dieną LPKTS Šiaulių filialo buvę tremtiniai buvo pakviesti į Dainų pagrindinę mokyklą dalyvautiistorijos pamokoje – pokalbyje „Tremtiniai kartų susitikime“.

Susitikime dalyvavo LPKTS Šiaulių apskrities koordinatorius, 1941 metų tremtinys Algirdas Šapoka, vaikystė ir jaunystė tremtyje Tadžikikoje praleidęs Eduardas Manovas ir aš, šių eilučių autorė Valerija Jakutė.

Dainų vidurinė mokykloje

bauskienė, 1949 metų tremtinė, „pavėžinta“ prie Bajalo ežero.

Susitikimas prasidėjo Eduardo Manovo fotonutraukų parodos „Lietuva tremtinio širdyje“ atidarymu. Vėliau persikelėme į klasę – bendradavome su šeštakais ir septintokais. Kiekvienas iš buvusių tremtinų pasakojo kur buvo, kąjautė ten, toli nuo tėvynės, kai jiems buvo tiek metų, kiek dabar klausyto-

Eduardo Manovo nuotr.

Šeimos likimas

Norėčiau pasidalinti prisi-minimais apie savo šeimą, patyrusią ir sunkiai išgyvenusią tremtį bei Sibiro vargus. Sudarės seną tremties fotografią pamačiau vargingai žvelgiantį tėvelį ir susimąsciau, koks jis buvo mūsų šeimos vedlys ir maitintojas.

Mano tėvelis Dominikas Bambalas gimė 1901 metais Dvyliškės kaime, Girdiškės parapijoje, Šilalės rajone, grąžiamė 20 hektarų ūkyje. Seimoje augo dviese su broliu. Tėvelis vedė gretimo kaimo merginą Pauliną Bartkaitę ir su ja sulaukė devynių vaikų, iš kurių vienas mirė būdamas mažukas.

Tėvelis caro laikais buvo bai-gės pradinė mokyklą, todėl gerai mokėjo rusų kalbą, ateityje jam labai praversti. Jis buvo sumanus ir darbštus. Likės su šeima gyventi tėvų ūkyje, pasistatė ir įsi-ruoše linų sėmenų aliejaus įmonę. Visų buvo gerbiamas ir mylimas, nes dirbo sąžinini-gai, šelpė skurdžiau gyvenančius žmones. Ūkis buvo gražiai sutvarkytas, darbštumo ir tvarkingumo mokė ir mus, vaikus. Tėveliu buvo labai skaudu, kai vietinė valdžia įmonę nusavino.

Nors buvome didelė šeima, jauniausiam broliukui tebuvo penkeri metukai, tačiau

Stalino parankiniai mūsų ne-pagailėjo – 1948 metų gegužę buvome suimi, sunkvežimiui atvežti į Tauragės geležinkelio stotį, iš kur su kitais tėvynainiais iškeliavome į „plačiąją tėvynę“.

Varginančioje ir ilgoje ke-lionėje tėvelis buvo paskirtas vagono vyriausiuoju, atsakin-gu už maistą ir vandenį, kuriuos eidavo parnešti traukinii sustojus. Tada ir praver-tė jo rusų kalbos žinios.

Mus nutrėmė į Irkutsko srities Zimos rajono Centri-

Tėvelis Dominikas Bambalas (iš kairės pirmas) su sesers šeima: Stanislava ir Polkarpu Valavičiais ir jų sū-neliu Stasiuku

nij Chazaną. Tėveliams prasi-dėjo sunkios dienos – šeima didelė, dirbančių mažai, slėgė didžiulis rūpestis ir at-sakomybė, kaip išmaiinti vaku. Vietinė valdžia leido pa-sirinkti, kur mums, tremti-niams, apsigyventi: ar bar-a-kuse, ar pasibaigtį statyti pradėtus namukus, kuriu buvo tik pamatai ir kuriuos vėliau teks grąžinti valdžiai. Tėvelis nepabūgo sunkumų –

jams. Nusinešėme nuotraukų iš tremties, darytų prieš 60–65 metus. Mokiniai klausėsi įdėmiai, su nuoširdžia pagarba. Kai Eduardas pabandė paaiškinti, ką jis jaučia, kai mato numestą duonos trupinėlį, – ne vienas mokinys dro-viai nuleido galvą, kad nuslep-tu ašarą.

Kalbėjome visi trys iš ei-lės, trumpai. Mūsų įdėmiai klausėsi tie, apie kuriuos sa-ko, kad jie nesidomi istorija! Klysta. Nuostabūs mokiniai! Vėliau mokytoja pokalbiui pakvietė į mokyklos isto-rijos muziejų. Mokiniai nega-lejo atsistebeti, kad štai mato-tikrus buvusiu tremtinius ir gali išgirsti atsakymus ių už-duodamus klausimus.

Nors ir mokytojų ragina-mi eiti namo, dar ilgai apsu-pėmus mokiniai vis klausinėjo: „Kaip jūs ištvertėte?“

Mes be galio džiaugiamės ir tariame ačiū Dainų mokyklos mokytojams ir moksleiviams už prasmingą kartų susitiki-mą. Tikime, Lietuva amžinai gyvuos.

Valerija
JAKUBAUSKIENĖ

mokėdamas dirbtį įvairius darbus, pasirinko įsirošti namuką.

Netoliese buvo lentpjūvė. Iš ten visi kaip skruzdės tem-pėme statybai lenta ir tévelio sugebėjimui dėka pasista-tėme sau pastogę.

Vėliau dirbdamas miškų ūkyje tėvelis sugalvojo pasta-tysi ir įruošti anglies gamyk-lą, kurioje iš malkų pradėjo gaminti anglį. Šią technologiją tėvelis žinojo dar būdamas Lietuvoje. Vietinė valdžia ir gyventojai labai stebėjos i-jo sumanumu. Pagaminta angli-mi buvo pradėta kūrenti vie-tinė kalvė.

Aš buvau di-džiausias tėvelio draugas ir pagalbi-ninkas, visur su juo keliaudavau, niekur jo nepalik-davau. Labai ji mylėjau.

Po Stalino mirties mūsų tremtinį gyvenimą palengvė-jio. Lietuviai pra-dėjo statyti nuo-savus namelius, atsirado daugiau prekių, jaunimas ėmė kurti šeimas, linksmintis. Taip

dėl Dievo pagalbos ir tévelių sumanumo sugebėjome išgyventi.

Tėveliai svajojo sugrįžti į Tėvynę nors numirti, kad tik galėtų atgulti gimtojoje žeme-lėje. Jų noras išsipildė. I Lie-tuvą sugrįzome 1958 metais. Tėveliai Amžinojo poilsio at-gulė téviškėje, Girdiškės ka-pinėse, Šilalės rajone, ir savo žemelėje ramiai išsisi.

Kazimieras BAMBALAS

Mamos vargai

Buvo gražus šiltas 1948-ųjų pavasaris. Žydėjo sodai, čiulbėjo paukščiai, dūzgė bi-telės. Rodos, žmogau, tik džiaukis gyvenimu, dirbk ir dėkok Dievui, kad gyveni šioje žemėje. Bet žmonės to gro-žio lyg ir nepastebėjo, gyveno baimindamiesi, nerimaудami, ilgėdamiesi ar laukdami.

Prieš metus palaidojusis vy-rą, mama gyveno savo name-lyje Marijampolėje, baimino-si nežinodama tolimesnio sa-vo vaikų likimo: jaunėlis tuo metu jau buvo lageryje, vyres-nysis kita pavarde Kaune stu-dijavo teologiją, – ar kas jo neatpažins, neišduos? Be to, ir pačiai buvo neramu, nes žmonės kalbėjo, kad bus dide-li žmonių trėmimai. Pasitaru-si su kaimyne ir palikusi jai raktus nuo namų, išvažiavo į savo tėviškę Sūsininkų kaime padėti giminaičiams dirbtį pavasario darbus ir šiek tiek nusiraminti. Gegužės 22 die-ną ilga čekistų ranka ir gera uoslė ten surado ją, betriū-siančią daržuose ir, kaip sako seni žmonės, „kaip stovi“ igrūdo į vagoną be jokio pasi-ruošimo, be šiltesnio drabu-zio, be maisto ir be pinigų, tik su pasu švarkelio kišenėje.

Atsidūrė ji Krasnojarsko krašte, Razdolnos gyvenvie-teje. Gera sveikata mama nie-kada nesigyrė, o čia ji visai su-slubavo. Laimei, kad vienas vietinis rusas, kažkoks virši-ninkas, ją pastebėjo kaip mo-kančią rusiškai kalbėti (mama per Pirmąjį pasaulinį karą su broliu gimnazistu buvo Voronež, ten ir pramoko rusų kalbos) ir pasiūlė prižiūrēti jo ketverių metų vaiką. Tai bu-vo išsigelbėjimas. Ji greitai susidraugavo su mažuoju Ko-lia, sekė pasakas, žaidė. Kar-tais pas Kolią užeidavo metais vyresnis kaimynas Saša. Žais-lų buvo mažai, knygelių su paveikslėliais – dar mažiau, ir beveik visose buvo „didžiųjų“ vadų portretai. Viena tokia knygelė buvo apie tai, kad vi si dirba: bitė neša medų, lokys

gaudo žuvį, voverytė renka-riešutus... Žinoma, toje kny-gelėje neapseita be Lenino, nešančio rastą, ir Stalino, stovinčio ir sveikinančio spaliukus.

Kartą „didžiųjų švenčių“ proga pas viršininką susirin-ko pavaldiniai ar viršininkai atšvesti. Svečiai jautėsi lais-vai, kalbino ir mažajį Kolią. Vienas svečias pamatė tą kny-gelę ir pradėjo mažajį klausin-čių, kas jį moko, ar pažiusta raides, kas čia nupiešta... Sve-čias, versdamas knygelės la-pus ir klausinédamas, kas ką veikia, atvertė puslapį, kuria-me pavaizduotas Leninas, ir paklausė: „Kas čia?“ Vaikas atsakė: „Leninas“. „Ką jis da-ro?“ „Neša rastą.“ Toliau: „Kas čia?“ „Stalinas.“ „Ką jis daro?“ „Vaikas atsakė: „Vša-ny nasral“ („Pridėjo“ į kel-nes). Svečiai sukluso, stojo nejauki tyla. Po trumpos pau-zės svečias vėl pradėjo mažąjį klausinčių, kas jį moko. Mažasis atsakė: „Tėtė“. Svečias jau pakeltu tonu vėl paklausė vai-ka, ar ne ši boba jį moko, bet vaikas vis kartojo: „Tėtė, tėtė, tėtė...“ ir pravirko.

Mano mama tuo metu sė-dėjo kamputyje, meldesi ir galvojo, kad ją rytoj išmes, kur jai reikės prisigausti arba bus dar blogiau...

Pagaliau viena viešnia fal-etu uždainavo: „Išgerkim už tévynę, išgerkim už Staliną, išgerkim ir vėl įspilkim!“ „Baliui“ pasibaigus ir sve-čiams skirtantiesi, svečias, tar-deš vaiką, šeimininkui pri-mygtinai patarė kuo greičiau atsisakyti tokios auklės pa-slaugų.

Mama labai nustebė, kad kitą dieną apie vakarykštį iky-ki Kolios tėvas net neužsimi-nė ir ji toliau draugavo su ma-žuoju, tik, žinoma, daugiau neaiškino „dédés darbo“, apie kurį prieš „didžiasias šventes“ netycia buvo prasi-tarusi Koliai.

Mamos prisiminimus užraše Jonas PAPARTIS

Filmas atgaivins istorinę atmintį

Stepono Dariaus ir Stasio Girėno transatlantinis skry-dis buvo be galio svarbus lie-tuvių tautos indėlis į aviacijos ir transatlantinių skrydžių istoriją. Feliksas Vaitkus savo skrydį lėktuvu „Lituanica II“ atliko po dvejų metų. Jis bu-vo šeštasis lakiūnas, vienas per-skridęs Atlanto vandenyną, ir vienintelis, kuriam pavyko tai padaryti nepalankiais skry-džiui 1935-aisiais. Po nesé-kmingo nusileidimo Airijoje į Lietuvą atvykusį F. Vaitkų

lietuvių tauta sutiko labai nuoširdžiai, tačiau vėliau la-kūnas buvo nepelnyta už-mirštasis. Sovietiniais metais oficialiojoje spaudoje apie jį mažai buvo rašoma, nes lakiūnas Antrojo pasaulinio ir Ko-rejos karo metais tarnavo JAV karinėse oro pajégose.

Lietuvos televizijos laidų vedėja ir įvairių projektų au-torė Edita Mildažytė šiemet sukūrė dokumentinį filmą „Solo virš Atlanto“. (keliamą į 7 psl.)

2011 m. balandžio 15 d.

Tremtinys

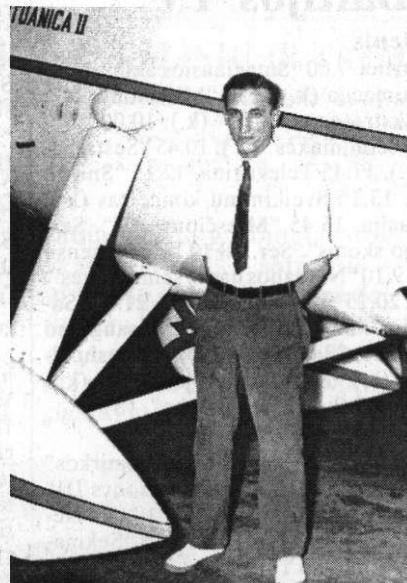
Nr. 14 (940)

7

(atkelta iš 6 psl.)

Jame panaudota Vytauto Didžiojo karo ir Lietuvos aviacijos muzieju rinkiniuose saugoma istorinė medžiaga, F. Vaitkaus šeimos archyvas, avarijos liudininkų iš Balinrobės (Ballinrobe) pasakojimai, ekspertų pasisakymai, iškilmių Airijoje momentai, gyventoju intervju ir ypač vertinga iš užsienio prodiuserių įsigyta archyvinė medžiaga. Tai pasakojimas apie JAV lie tutvų pilotą F. Vaitkų, kuris 1935-ųjų rugsėjį lėktuvu „Lituania II“ perskrido Atlantą ir, patyręs avariją, nesėkmėnai nusileido Airijoje.

Balandžio 5 dieną Lietuvos televizijos LRT klube buvo pristatytas Editos Mildažytės dokumentinis filmas „Solo virš Atlanto“. Premjeroje dalyvavo Airijos ambasadorė Lietuvoje Filomena

Feliksas Vaitkus

Pritarta siūlymui neleisti genocido vykdytojams išvengti atsakomybės

Vyriausybė pritarė siūlymui netaikyti senaties terminų, kuomet asmenys reikalauja atlyginti sovietinės bei nacistinės okupacijos (1940–1991 m.) metu patirtą žalą. Šiuo metu įstatymuose nėra įtvirtinta, kad nuo sovietų ir nacių represijų nukentėję asmenys gali reikalauti atlyginti žalą iš kaltų asmenų nepaisant prabėgusio laiko. Konstitucinis Teismas išaiškino, kad teisės aktuose nesant

įtvirtinimo, jog tokiai nusiskaltimais padarytai žalai jokie senaties terminai negalioja, atsiranda prieštaravimas Konstitucijoje įtvirtintiems teisinės valstybės ir teisingumo principams.

Atsižvelgiant į tai, buvo parangtos įstatymo „Dėl atsakomybės už Lietuvos gyventoju genocidą“ pataisos įrašant, kad dėl genocido žalą patyręs asmenys turi teisę reikalauti iš kaltų asmenų atlyginti tiek turti-

nę, tiek ir neturtinę žalą, tai padaryti gali nevaržomas joikių senaties terminų.

Panaikinus šią teisės spragą, pasak teisingumo ministro Remigijaus Šimašiaus, bus užtikrinta, kad genocido vykdytojai, nepriklausomai nuo to, kiek laiko prabėgo, negalėtų išvengti atsakomybės, o nuo jų nukentėję asmenys galėtų bet kuriuo metu pareikalausti atlyginti patirtą žalą.

(www.delfi.lt)

Skelbimai

Balandžio 16 d. (šeštadienį) Kauno įgulos karininkų raimovėje (Mickevičiaus g. 19) įvyks Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio ataskaitinis suvažiavimas.

10 val. šv. Mišios Šv. Mykolo Arkangelo (Įgulos) bažnyčioje. Po pamaldų – ataskaitinis suvažiavimas.

Malonai kviečiame dalyvauti.

Balandžio 17 d. (sekmadienį) 15 val. Klaipėdos universiteto Jūrų technikos fakulteto aktų salėje pakartotinai skelbiamas **Klaipėdos PKTS ataskaitinis rinkiminis susirinkimas – konferencija**. Turėkite nario pažymėjimą. Galėsite sumokėti nario mokesčių, užsisakyti „Tremtinį“.

Prašome aktyviai dalyvauti.

Birželio 4 d. (šeštadienį) įvyks žygis Dainavos apygardos partizanų takais.

Organizatorius – LPKTS Alytaus filialas. Teirautis tel. (8 315) 31 811, 51 957, 8 694 07 641.

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“

Prenumeratos indeksas – 0117. Prenumerata kainuoją: 1 mén. – 7 Lt, 3 mén. – 21 Lt, 6 mén. – 42 Lt.

Vienas savaitraščio numeris kainuoja 1,75 Lt.

„Tremtinys“ išeina keturis kartus per mėnesį.

Prenumerata priimama „Lietuvos pašte“ iki kiekvieno mėnesio 22 dienos.

ISSN 2029-509X

Leidėjas LPKTS

Tremtinys

LPKTS puslapis internete: <http://www.lpkts.lt>

Įmonės kodas 3000 32645. Ats./sąsk. Nr.LT18 70440600 0425 8365, AB "SEB" bankas.

Redaktorė

Jolita Navickienė

Redakcija:

Dalia Maciukevičienė,

Vesta Milerienė

Rasa Duobaitė-Bumbulienė

Mūsų adresas: Laisvės al. 39,

LT-44309, Kaunas, tel. (8 37)

323 204, faksas (8 37) 323 214.

Indeksas 0117.

El. paštas:

tremtinys@erdves.lt

Projektą „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekčių atspindžiai“ remia

Spausdino spaustuvė UAB

„Rinkos aikštė“, Josvainių g. 41,

Kėdainiai

Ofsetinė spauda 2 sp. lankai.

SPAUDOS,

RADIO IR

TELEVIZIJOS

RÉMIMO

FONDAS

Kaina 1,75 Lt

Tiražas 2900. Užs. Nr.

ILSEKITES RAMYBEJE

Stasė Butkutė-Šimkienė

1915–2011

Gimė Raseinių r. Girkalnyje, ūkininko Juozo ir Antaninos Butkų šeimoje. Jos vyras Pranas Šimkus 1948 m. buvo suimtas kaip Kęstučio būrio partizanų rėmėjas ir įkalintas Raseinių NKVD ir KGB areštinėje. Iš areštinės Pranas palėpė ir ilgai slapstėsi. 1948 m. Stasė Šimkienė ištremta su mažamečiais vaikais: dvieju dukterimis ir sūnumi. Du iš jų Igarkoje mirė. Stasė Igarkoje dirbo sunkius darbus miško pramonės kominate. I Lietuvą grįžo 1957 metais. Išaugino dukterį Leose, sulaukę vaikaičių. Praėjusiais metais atšventė garbingą 95 metų jubiliejų.

Palaidota Raseinių kapinėse.

Užuojaus ir tvirtybės artimiesiems.

Raseinių klubo „Garsas“ tarybos vardu pirmininkas Antanas Vizbaras

Mečislovas Kanteikis

1923–2011

Gimė Šiaulių valsč. Voveriškių k. ūkininkų šeimoje. Augo tarp keturių brolių. 1949 m. su šeima ištremtas į Irkutsko sr. Bodaibio r. Dirbo miško darbus, vėliau – auksos kasyklose. 1955 m. vedė tremtinę Genovaitę Kamantauskaitę, sulaukę vaikučių. 1959 m. grįžo į Lietuvą. Apsigynė Šiauliuose. Buvo aktyvus LPKTB narys.

Nuoširdžiai užjaučiame šeimą ir artimuosius.

LPKTB Šiaulių skyrius

Vitoldas Kuizinas

1953–2011

Gimė Irkutsko sr. Nižne Udinsko r. Porogo k. Po tremties kartu su mama ir dvieju broliais grįžo į Lietuvą. Tėvas, dvi sesutės ir brolis mirė tremtyje. Nuo 1971 m. dirbo Vakaru Lietuvos hidrogeologinėje ekspedicijoje. Baigė vidurinę vakarinę mokyklą. Apdovanotas padėkomis, garsėjo raštais. 1977 m. vėdė.

Palaidotas Šiaulių Ginkūnų kapinių tremtiniių sektorijoje. Nuoširdžiai užjaučiame žmoną, giminės ir artimuosius.

LPKTS Šiaulių filialas

Joana Jankauskaitė-Mozerienė

1927–2011

Gimė Vilkaviškio aps. tarnautojų šeimoje. Augo su seserimi. Baigusi pradinę Petro Armino mokyklą Marijampolėje, tėsė moksłą mergaičių gimnazijoje. Išitraukė į pogrindinį pasipriepšinimo judėjimą ir tapo Taurų apygardos Vytauto rinktinės vado Vytauto Gavėno-Vampyro ryšinėje Džiugūne. Aprūpindavo partizanus medikamentais, spauda, perduodavo apygardos vadovybei gyventoju suaukotas lėšas, platino Taurų apygardos pogrindinius laikraščius „Kovos kelius“ ir „Laisvės žvalgas“. 1947 m. apdovanota juoste „Už uolumą“. Baigusi Rygiškių Jono gimnaziją istojo į Kauno universitetą Chemijos fakultetą. Enkavėdistų suimta Kaune ir nuteista 10 m. nelaisvės. Kalėjo Magadane. Paleista į lagerio ištekėjo už likimo draugo Antano Mozerio, grįžo į Lietuvą, tėsė mokslus ir dirbo ekonomiste. Užaugino dukterį ir sūnų. Atgimimo metais aktyviai dalyvavo buvusių politinių kalinių ir tremtiniių veikloje, atkuriant Lietuvos valstybingumą.

Užjaučiame šeimą ir artimuosius.

Grupė bendraminčių ir bendražygių

Redakcija pasilieka teisę trumpinti ir redaguoti straipsnius, rankraščiai negražinami. Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su autoriaus nuomone.